

Lapin maakuntamuseo

Näyttelypoliittinen ohjelma 2025–2030

Työryhmä:

Hanna Kyläniemi, museonjohtaja

Tuija Alariesto, näyttelyamanuenssi

Elina Karvo, opasvalvoja

Mari Lohiniva, opasvalvoja

Karoliina Paatos, valokuvaaja

Sisällys

JOHDANTO	2
Näyttelypoliittisen ohjelman tarkoitus ja käyttö	2
NÄYTTELYIDEN TARKOITUS JA TAVOITE	3
SISÄLLÖNTUOTANNON PERIAATTEET	4
Saavutettavuus.....	5
NÄYTTELYPROSESSI	5
Näyttelypalaverit ja -kalenteri.....	7
NÄYTTELYTYYPIT	8
Perusnäyttelyt	8
Erikoisnäyttelyt.....	9
Kiertonäyttelyt	10
Verkkonäyttelyt.....	10
NÄYTTELYIHIN LIITTYVÄ YLEISÖTYÖ JA MUSEO-OPETUS	11
Kohderyhmät.....	11
Osallistava toiminta näyttelytyössä	11
Opastukset	12
NÄYTTELYTILAT JA TEKNIikka	13
Turvallisuus.....	13
Näyttelyiden huolto	13
Tekniset ratkaisut	13

JOHDANTO

Lapin maakuntamuseo on Rovaniemen kaupungin omistama museo, jolla on kaksi alueellista vastuumuseotehtävää. Museotoiminta ylläpitää ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen ymmärrystä sekä osallisuutta kulttuurista, historiasta ja ympäristöstä. Tekemällä kulttuuriperintöä saavutettavammaksi ja luomalla oppimisen paikkoja kulttuuriperintöalan ammattilaiset tukevat kulttuurin kokemisessa ja kohtaamisessa. Näyttelytyö on yleisölle tutuin ja näkyvin museon tehtävistä. Lapin maakuntamuseon näyttelytoiminnot sijoittuvat pääosin Arktikum-taloon (Pohjoisranta 4, Rovaniemi). Perus- ja erikoisnäyttelyiden lisäksi museo toteuttaa kierto- ja verkkonäyttelyitä. Näyttelytoimintaa voidaan ajoittain järjestää myös muissa paikoissa, esim. kauppakeskusten tyhjiissä liiketiloissa. Museon omat kokoelmat ja arkistot ovat avainasemassa näyttelyitä suunniteltaessa. Näyttelytoiminta voi kohdistua sekä ajankohtaisiin että historiallisiin tapahtumiin ja ilmiöihin.

Näyttelytyöhön tarvitaan monipuolisesti museon osaamista: sisältösuunnittelua, tutkimusta, kokoelma- ja arkistotyötä, konservointia ja aineistojen työstämistä, yleisötyötä, näyttelytekniikkaa, ylläpitotehtäviä, viestintää ja markkinointia. Näyttelyiden parissa työskentelee lähtökohtaisesti koko museon henkilökunta, mutta erityisesti näyttelyamanuessi, opasvalvojat, kokoelma-amanuessi, museomestari ja valokuvaaja. Näyttelyiden ideointi, suunnittelu ja toteutus on moniammatillista ryhmätyötä alusta loppuun saakka. Näyttelysuunnittelussa tarvitaan ideoita, luovuutta, sujuvaa tekstin tuottamista, visuaalista näkemystä ja taitoa tekniseen toteutukseen. Yleisötyö ja museo-opetus nivoutuvat olennaisena osana näyttelyprosessiin. Näyttelyprosessit ovat aina hiukan erilaisia, mutta on tiettyjä seikkoja, jotka on huomioitava kaikissa versioissa. Tässä ohjelmassa kuvataan Lapin maakuntamuseon näyttelyprosessi yleisellä tasolla näyttelyiden tarkoituksista ja tavoitteista toteutukseen ja jälkitöihin saakka.

Arktikum-Palvelu Oy vastaa ensisijaisesti museon näyttelyiden markkinoinnista ja mainonnasta. Näyttelyamanuessi pitää yllä Museoliiton näyttelykalenteria ja näyttelytiedot lisätään myös Rovaniemen kaupungin tapahtumakalenteriin. Lisäksi museo tiedottaa näyttelyihin liittyvästä toiminnasta alueellisesti ja valtakunnallisesti eri medioihin. Näyttelytoiminnasta tehdään myös päivityksiä museon ja Arktikumin somekanaville.

Näyttelypoliittisen ohjelman tarkoitus ja käyttö

Näyttelypoliittisen ohjelman tarkoitus on palvella museon työntekijöitä sekä kaikkia muita, jotka haluavat tarkemmin perehtyä museon näyttelyprosessiin. Museossa työskenteleville poliittinen ohjelma toimii tärkeänä työkaluna. Sen avulla ymmärrys näyttelyitä kohtaan lisääntyy, suunnittelu on vastuullista ja loogista, ja näyttelyt laadukkaita ja tavoitteellisia. Erityisen tärkeä näyttelypoliittinen ohjelma on museon tuleville työntekijöille. Ohjelmaan kirjataan ns. hiljaista tietoa, jonka välittyminen eteenpäin näin varmistetaan. Poliittista ohjelmaa päivitetään tarpeen mukaan, ja vähintään viiden vuoden välein siitä tehdään ajanmukainen versio.

NÄYTTELYIDEN TARKOITUS JA TAVOITE

Näyttelytoiminnan ensisijainen tarkoitus on asettaa esille museon kokoelmien ja tutkimustoiminnan tuloksia, ja samalla näyttelypolitiikka täydentää museon kokoelma- ja tutkimuspolitiikkaa. Näyttelyiden aiheet keskittyvät esittämään museon vastuualueen ilmiöitä Lapissa (12 kuntaa). Samalla näyttelytoiminnan tarkoitus on palvella laajasti ja mahdollisimman tasa-arvoisesti asiakkaita, ja toisaalta myös houkutella maksavia asiakkaita museoon (Arktikumiin). Kokonaisuudessa on ensisijaisen tehtävän lisäksi myös kyseessä museon taloudellisten tulosten kannalta merkittävin tuote.

Näyttelyiden kautta voidaan avata uusia näkökulmia ja tehdä perusteltuja tulkintoja eri aiheista. Näyttelyiden aiheiden valinnassa aluerajauksen lisäksi huomioidaan:

- yleisön toiveet
- yhteiskunnallisesti tärkeitä ja ajankohtaisia aiheita
- aiheita, joita muut vastaavat alan toimijat eivät nosta esille
- uudet, tuoreet, myös rohkeat näkökulmat asioiden esittämiseen
- museon oman toiminnan kriittinen tarkastelu

Perusnäyttelyn tarkoitus on esittää laajasti alueen aineellista ja aineetonta kulttuuria, historiaa, arkeologiaa ja luonnontiedettä. Perusnäyttelyiden tavoitteena on ajallisesti kestävä noin 10–20 vuotta, mikä asettaa omat raaminsa perusnäyttelyn aihevalinnoille, esitystavoille ja teknisille ratkaisuille. Perusnäyttelyssä on pysyvästi esillä osa museon kokoelmista, mihin myös tarkoituksellisesti pyritään. Perusnäyttelyn tarkoitus on siten sekä esittää tiettyä aihetta että tuoda pysyvästi esille museon kokoelmia.

Erikoisnäyttelyiden tarkoitus on edellä mainitun lisäksi perustellusti täydentää museon oman toiminnan sisältöjä ja pitää huolta siitä, että asiakkaat saavat näyttelyiden avulla laajasti tietoa ja elämyksiä Lapin kulttuureista, historiasta, arkeologiasta, luonnontieteestä ja rakennusperinteestä.

Aiheiden valinnassa otetaan tarpeen vaatiessa huomioon Arktikum-talossa toimivan Arktisen keskuksen näyttelyiden sisällöt, ja myös muiden Lapin alueen museoiden näyttelyiden sisältöjä (esim. Rovaniemen kotiseutumuseo, Lapin metsämuseo, Kultamuseo, Saamelaismuseo Siida). Museoiden välisen kokoelmiin liittyvän yhteistyön ja tallennustyönjaon lisäksi myös näyttelytoiminnassa on hyvä harjoittaa yhteistyöpolitiikkaa alueen museoiden kesken.

Näyttelytoiminnan tavoitteena on välittää tietoa, herättää tunteita ja ajatuksia sekä mahdollistaa asiakkaiden osallisuutta. Näyttelyillä on myös kasvatuksellinen rooli, ja niiden sisällöt ovat keskeinen väline museo-opetuksessa. Museon erityinen haaste Arktikum-talossa on suuret matkailijamäärät ja kävijöiden heterogeisuus, sillä noin 60 % on kansainvälisiä asiakkaita ympäri maailman. Matkailukohteena museon näyttelyiden tavoite on siis myös houkutella kansainvälisiä asiakkaita. Nämä eri tavoitteet ovat keskenään osittain ristiriitaisiaakin, mikä asettaa näyttelyiden suunnittelulle erilaisia haasteita, joihin täytyy löytää myös luovia ratkaisuja.

Lapin maakuntamuseon näyttelypolitiikassa huomioidaan [ICOM:in museotyön ammattieettiset säännöt](#). Tämä tarkoittaa mm. sitä, että näyttelyt ovat saavutettavissa säännöllisesti ja sopivina aikoina. Kaikki näyttelyissä esitettävä tieto on täsmällistä, rehellistä, objektiivista ja akateemisesti perusteltua. Näyttelytoiminta ei saa vaarantaa kokoelmien laatua tai niistä huolehtimista, eikä näyttelyissä esitellä alkuperältään arveluttavaa aineistoa.

Museoita ja näyttelytoimintaa ohjaavat myös [museolaki](#) ja [Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030](#).

SISÄLLÖNTUOTANNON PERIAATTEET

Näyttelyiden sisällöntuotannossa on tärkeää huolehtia siitä, että näyttely perustuu luotettavaan ja tutkittuun tietoon. Näyttely itsessään on tapa esittää tai popularisoida tietoa ymmärrettävämpään tai elämyksellisempään muotoon. Suunnittelun lähtökohtana on valittu kysymys tai näkökulma, joka riippuu kulloisestakin näyttelyaiheesta, kyseisen näyttelyn tavoitteesta ja kävijäsegmentoinnista (esim. uutuusarvo, ajatusten herättäjä, yhteiskuntakritiikki, opetuksellisuus). Sisällöntuotannon tärkein tehtävä on muokata näyttelyn käsikirjoituksessa oleva tieto sellaiseksi tilalliseksi kokonaisuudeksi, joka tuo esitettävän asian esille fyysisenä ja perusteltuna kokonaisuutena. Sen keinoja ovat erityisesti elämyksellisyys, fokusointi ja saavutettavuus. Keinot kuitenkin vaihtelevat näyttelyn aiheen ja valitun näkökulman mukaan. Kaikkien työvaiheiden tulee olla perusteltuja ja tarvittaessa myös asiakkaille avattavia (yleinen lähdekriittisyys).

Näyttelyiden ainutlaatuisuus rakentuu museokokoelmien aidoista esineistä ja näytteistä. Myös valokuvilla on merkittävä rooli, erityisesti silloin, kun ne ovat osa museon kokoelmia - tällöin niitä käytetään näyttelyissä pääsääntöisesti digitoituina ja suurennettuina versioina. Näiden lisäksi myös muilla kuvilla, kuvituksilla ja erilaisella rekvisiitta-aineistolla tuodaan näyttelyyn sekä tietoa että visuaalisia elementtejä ja havainnollistetaan asioita ja käsitteitä. Kuvituksessa voidaan käyttää esim. karttoja, piirroksia, kaavioita ja diagrammeja. Erilaisilla mediasisällöillä (videot, äänimaailmat) ja vuorovaikutteisilla elementeillä voidaan lisäelävöittää näyttelyä. Pie-noismalleja voidaan käyttää havainnollistamaan erilaisia asioita ja kokonaisuuksia. Näyttelytilassa myös värit, valaistus ja materiaalivalinnat rakentavat kokonaisvaltaista näyttelykerrontaa ja -elämystä.

Näyttelyissä tulee huomioida sen eri osien hierarkkisuus ja keskinäiset diskurssit (objektit - tekstit - rakenteet - välimatkat - värit - valot jne.), sillä asiakkaan kokemus rakentuu tilallisessa näyttelyssä kaikesta ympärillä olevasta kokonaisuutena. Erilaisilla fokuksioinneilla voidaan korostaa tai peittää asioita. Näyttelysuunnittelu on tilallista ja lähenee monelta osin teatterilavastuksen maailmaa, jossa kaikilla yksityiskohdilla on oma merkityksensä kokonaiselämyksen ja -ymmärryksen kannalta. Samalla se sisältää arkkitehtonista ajattelua: näyttelytila on fyysinen ympäristö, jossa asiakas liikkuu ja toimii vuorovaikutuksessa rakenteiden, valon, visuaalisuuden ja materiaalien kanssa

Saavutettavuus

Museon näyttelyiden saavutettavuus on laaja asia. Kulttuuriperintö kuuluu kaikille ja sen tulee olla yhdenvertaisesti saavutettavissa. Museolla on siten myös näyttelytoiminnassaan tärkeä rooli moniäänisen ja kulttuurisesti moninaisen yhteiskunnan tukemisessa ja kehittämisessä. Tämä tulee näkyä näyttelytoiminnassa kokonaisvaltaisesti sekä näyttelyaiheiden valinnassa, käsittelytavoissa, fyysisen näyttelykokonaisuuden yksityiskohdissa (ovet, opasteet, valot, tekstit, sijainnit, kieliversiot jne.) että opastuksissa ja työpajoissa. Hyviä vinkkejä saavutettavuuden parantamiseksi löytyy esimerkiksi [Kulttuuria kaikille -sivustolta](#).

NÄYTTELYPROSESSI

Jokainen näyttelyprosessi on lähtökohtaisesti sisällöltään ja lähtökohdiltaan erilainen. Lisäksi perusnäyttelyn ja erikoisnäyttelyn suunnittelussa on tiettyjä eroja. Perusnäyttelyn suunnittelun ajallinen kesto on 3–5 vuotta, ja perusnäyttelyn valintojen ja elementtien tulee kestää noin 10–20 vuotta. Erikoisnäyttelyn suunnittelun ajallinen kesto on noin vuodesta kahteen.

Näyttelyiden kokonaisvaltainen suunnitelma ja käsikirjoitus tehdään ja hyväksytään museon näyttelytyöryhmässä, jonka kokoonpano riippuu kulloisestakin näyttelystä. Tarvittaessa voidaan käyttää myös ulkopuolisia suunnittelijoita ja rakentajia näyttelystä ja sen budjetista riippuen. Graafista suunnittelua tekevät pääasiassa museon näyttelyamanuessi ja valokuvaaja. Näyttelyiden taittotyöstä ja tarvittavien elementtien saattamisesta painokuntoon huolehtii yleensä museon näyttelyamanuessi. Näyttelyrakenteita suunnitellaan yhteistyössä työryhmän jäsenten kanssa ja lopullisesta rakennesuunnittelusta vastaavat pääasiassa museomes-tari ja näyttelyamanuessi.

Näyttelyiden ideat esitellään yhteisissä näyttelypalavereissa, joissa myös sen valitsemisesta näyttelyaiheeksi sekä näyttelyn aikataulusta päätetään. Päätös on aina kokouksen ja museonjohtajan yhteinen, mutta lopullisesti museonjohtaja päättää valinnasta talouteen ja henkilöstöön liittyvän resurssoinnin näkökulmasta.

Näyttelyprosessin eteneminen (osa työvaiheista on päällekkäisiä, ks. prosessikaavio dokumentin lopussa):

- 1. Aiheen rajaus**

Tarvittava rajaus ja valittu näkökulma eli ns. näyttelyn punainen lanka, joka kertoo myös näyttelyn perimmäisen tarkoituksen / perusidean.

- 2. Määrittely**

Esilläoloaika, näyttelyn tavoite (sisältö ja yleisömäärät), kohdeyleisöjen segmentointi, sidosryhmien tunnistaminen, alustava budjetti ja työsuunnitelma. Määritetään myös näyttelyn tarvittava työryhmä ja sen vastuut.

3. **Tarkempi konseptointi**

Valinnat esittämisen tavoille. Tehdään näyttelyn yleinen sisältökuvaus ja määritellään käsiteltävät teemat. Listataan keskeiset aiheesta olemassa olevat aineistot (kuvat, esineet, näytteet, teksti ja muut elementit). Aloitetaan näyttelyn museo-opetuksellinen suunnittelu.

4. **Sisällön käsikirjoitus**

Tuotetaan sisällön käsikirjoitus, johon luodaan myös näyttelyn tiivis kuvaus, tarvittavat taustatekstit (tutkimus), ja joista sitten muokataan varsinaiset näyttelyn tiedote-, seinä-, esine- ja kuvatekstit sekä muut tarvittavat taustoittavat tekstit esim. oppaita varten.

5. **Aineistovalinnat** ja aineistojen työstämisen vaatimat toimenpiteet

(ks. edellinen kohta / usein osa sisällöllistä käsikirjoitusta)

Valitaan sisällön käsikirjoituksen mukaisesti näyttelyyn esille laitettavat aineistot. Huomioidaan aineistojen vaatimat toimenpiteet ja aikataulut (esim. kuvien digitointi ja käsittely, luettelointi, puhdistus, konservointi, valokuvaus, lainaussopimukset, tilaukset jne).

6. **Tilasuunnitelma (tilallinen käsikirjoitus)**

Tehdään lopullinen näyttelysuunnitelma eli tilallinen käsikirjoitus: edellä mainitut asiat muutettuna tilalliseen layoutiin, joka sisältää myös visuaaliset elementit, graafisen ulkoasun, valaistus- ja rakennesuunnitelmat.

7. **Tekninen suunnitelma**

Etsitään ratkaisut teknisiin toteutuksiin ja tehdään rakennepiirrokset tarvittavista näyttelyelementeistä (vitriinit, seinät, seinäkkeet, jalustat, alustat jne.)

8. **Tuotanto**

Viimeistellään graafinen suunnittelu ja taitto, hankitaan tarvittavat materiaalit tai tehdään tilaukset (laitteet, rakenteet jne.). Käännetään teksti (englanti), oikoluetaan, tarkistetaan ja tehdään painovalmiit tiedostot, jotka vielä oikoluetaan ennen painoon lähetystä. Tehdään tarvittaessa koetulosteita. Varmistetaan kokoelma-aineistojen esillepanoon tarvittavat yksityiskohdat ja tekniset rakenteet.

9. **Rakentaminen**

Näyttelyn varsinainen rakentaminen näyttelytilassa ja mahdollisuuksien mukaan joidenkin rakenteiden osalta jo etukäteen esim. verstastiloissa. Varataan riittävästi aikaa rakenteiden ja muiden tarvittavien toteutusten rakentamiselle, painotöiden tilaamiselle ja vastaanottamiselle ja myös riittävästi aikaa objektien kuljettamiselle ja sijoittelulle näyttelyyn. Varataan aikaa valojen säätämiseksi. Varmistetaan näyttelyn turvallisuus ja tekninen toimivuus.

10. Tiedottaminen ja markkinointi

Tuotetaan tiedotusmateriaalit ja huolehditaan tiedottamisesta ja markkinoinnista yhteistyössä Arktikum Palvelu Oy:n kanssa.

11. Avajaiset ja esittelyt

Riippuen näyttelystä ja sidosryhmistä järjestetään avajaiset. Tarjotaan oppaille, talon henkilökunnalle ja muille tahoille näyttelyn tarvittavat sisältöesittelyt.

12. Avoinnapito

Huolehditaan näyttelyn esilläoloaikana sen toimivuudesta, turvallisuudesta, huollosta ja ylläpitosiivouksesta.

13. Yleisötyö

Suunnitellaan ja toteutetaan opastukset, työpajat, luennot, tapahtumat jne. Kerätään asiakaspalautetta (eri tavoilla eri näyttelyissä, vähintään sulliista palautetta).

14. Näyttelyn dokumentointi

Museon valokuvaaja dokumentoi näyttelyn sen esilläoloaikana.

15. Näyttelyn päättymisen ja purkamisen

Varataan tarpeeksi aikaa näyttelyn turvalliselle purkamiselle ja palautuksille.

16. Jälkityöt ja arviointi

Käydään läpi näyttelyn onnistuminen, asiakaspalautte ja tallennetaan näyttelyn dokumentointi ja muut oleelliset tiedot museon CollectionPro-tietokantaan.

Näyttelypalaverit ja -kalenteri

Museolla pidetään säännöllisesti näyttelypalavereita, jotka on tarkoitettu koko henkilökunnalle, ja joissa käydään läpi ajankohtaisia näyttelyasioita ja ideoidaan seuraavia suunnitelmia. Näiden palaverien toteutumisesta vastaa näyttelyamanuessi, joka myös kerää kokouksia varten tarvittavan aineiston (esityslista, muut tarvittavat tiedot). Päätökset tulevien erikoisnäyttelyiden aiheista ja perusnäyttelyn uudistuksista tehdään näissä yhteisissä näyttelypalaverissa. Lopullisesti päätöksen tekee museonjohtaja, joka vastaa museon taloudesta ja henkilöresursseista.

Perusnäyttelypalaverit pidetään kaksi kertaa vuodessa (maaliskuussa ja syyskuussa) ja yleiset erikoisnäyttelypalaverit vähintään kahdesti vuodessa, tarvittaessa useammin.

Näyttelyiden työryhmät muodostetaan näyttelyprosessin aluksi ja ne muotoutuvat käsiteltävän aiheen mukaan, mutta lähtökohtaisesti aluksi mukana ovat museonjohtaja, näyttely-amanuenssi, museomestari ja tarvittavat kokoelmien tai tutkimuksen vastuuhenkilöt sekä valokuvaaja. Näyttelystä riippuen mukana voi olla myös ulkopuolisia suunnittelijoita. Opas-valvojien on tärkeää osallistua näyttelypalaveriin, jotta he saavat tarvittavat tiedot suunniteltavista asioista ajantasaisesti, ja jotta he voivat vaikuttaa näyttelykokonaisuuteen sen tulevan käytön näkökulmasta. Näyttelytyöryhmä voi prosessin aikana myös tarvittaessa muuttua / täydentyä, ja se voi työskennellä alatyöryhmiin jakautuneena.

Museon sisäistä näyttelykalenteria ylläpidetään ja päivitetään säännöllisesti. Näyttelykalenteri on koko museon henkilökunnan saatavilla ja sen ylläpitäminen ajantasaisena on näyttelyamanuenssin vastuulla. Näyttelykalenterista löytyvät tulevat suunnitelmat päivämäärineen ja suurimmat perusnäyttelyyn liittyvät uudistukset, jotka vaikuttavat vaihtuvien näyttelyiden toteutuksiin ja aikatauluihin. Näyttelykalenteriin kirjataan myös kiertonäyttelyt ja muut hankkeet, jotka liittyvät näyttelytoimintaan. Näyttelykalenteri pyritään suunnittelemaan siten, että kalenteri olisi valmiina noin kahdeksi vuodeksi kerrallaan.

Näyttelykalenterissa sekä koko näyttelytoiminnassa otetaan huomioon Arktikum-talon vuosikalenteriin liittyvät tärkeimmät tapahtumat. Merkittävin toimintaa säätelevä asia on talvisezonki, joka kestää noin viisi kuukautta (marraskuu-maaliskuu), ja joka on niin tiivis ja kiireinen ajanjakso, että se rytmittää erityisesti henkilöressurssien vuoksi kaikkea työskentelyä näyttelyiden parissa. Muut vuosikalenterissa huomioon otettavat toistuvat asiat ovat kesäsesonki (kesäkuu-elokuu), henkilökunnan kesälomakausi, Arktikumin toistuvat yleisötapahtumat (toukokuu ja syyskuu) sekä erilaiset teemaviikot (mm. Tiedeviikko).

NÄYTTELYTYYPIT

Lapin maakuntamuseon näyttelytoimintaan kuuluvat sekä perus- että erikoisnäyttelyt. Lisäksi maakuntamuseo toteuttaa kiertonäyttelyitä ja verkkonäyttelyitä.

Perusnäyttelyt

Lapin maakuntamuseon perusnäyttely sijaitsee Arktikum-talossa useassa salissa. Vuonna 2003 avattu *Pohjoiset keinot* -perusnäyttely sijaitsee alakerran saleissa, ja se jakautuu Rovaniemi-, Perä-Pohjola ja Ylä-Lappi-osioon. Lisäksi yläkerran kahdessa salissa on esillä Petsamo (avattu 2017) ja Kuolajärvi - Vanha Salla (avattu 2020) -osiot. Perusnäyttelykokonaisuuden kantava teema on salien nimistäkin pääteltävä Lapin maantieteellinen jako.

Arktikumin käytävillä lasiputken oikealla puolen on kaksi museon tuottamaa pysyvää käytävänäyttelyä. *Museo pohjoisen juurilla* -näyttely esittelee Lapin maakuntamuseon tarjoamia palveluita, alueellista museotyötä, kokoelmia ja näyttelytoimintaa. Lisäksi esillä on katsaus museon historiaan ja Arktikum-taloon. Alakäytävällä sijaitsee *Rakennettua kulttuuriperintöä Lapissa* -

näyttely, joka kertoo mm. Rovaniemen jälleenrakentamisesta, maisemien ja kyläraittien muutoksista.

Perusnäyttelyissä tehdään vuosittain sekä sisällöllisiä että teknisiä uudistuksia riippuen käytävissä olevasta budjetista, rakenteellisista tai teknisistä uudistustarpeista sekä museon omien kokoelmien tai tutkimustyön karttumisesta. Näyttelyitä huolletaan ja siivotaan säännöllisesti viikoittain.

Tulevaisuus

Pohjoiset keinot -perusnäyttelyn vanhimmat osat ovat jo vuodelta 1992 ja seuraavat vuodelta 2003, minkä jälkeen noin 40 % näyttelystä on jollakin tavalla osittain uudistettu. Näyttely on museon tärkein asiakkaille myytävä tuote, jonka näkee vuosittain noin 120 000–150 000 kävijää. Perusnäyttely kuuluu koko ajan käytössä. Museon perusnäyttely pyritään uusimaan vuoteen 2030 (viimeistään 2032) mennessä. Perusnäyttelyuudistuksen ideointi on aloitettu vuonna 2025. Tarkempi määrittely ja kehitystyö (erityisesti sisällöllinen suunnittelu) tehdään vuosina 2026–2028. Tätä seuraa varsinainen käsikirjoitus 2028, arkkitehtuurisuunnitelma 2029 ja lopulta rakentaminen 2030.

Työtä edeltää ja se sisältää museon omien kokoelmien kanssa työskentelyä erityisesti vuosina 2025–2026, henkilökunnan tekemiä *job shadowing* -matkoja muihin museoihin (Erasmus+) vuosina 2025–2027, opastusten ja pedagogisen työn kehittämistä ja yhteisöllistä työskentelyä (esim. yleisötapahtumat, laajat avoimet työryhmät, palvelumuotoilu yhteistyössä Lapin yliopiston kanssa) erityisesti vuosina 2026–2027

Erikoisnäyttelyt

Lapin maakuntamuseo tuottaa sekä omia erikoisnäyttelyitä että myös asettaa esille ulkopuolisten henkilöiden tai tahojen, esimerkiksi muiden museoiden, näyttelykokonaisuuksia. Museo pidättää oikeuden valita näytteilleasettajat. Erikoisnäyttelyiden sisältö voi vaihdella suuresti, mutta yleisenä linjauksena voidaan pitää pohjoisuutta ja lappilaisuutta. Museon erikoisnäyttelyt ovat esillä pääsääntöisesti museon vaihtonäyttelytilassa, jota muunnetaan tarpeen mukaan. Myös muita näyttelytiloja voidaan käyttää näyttelyiden tarpeiden mukaan.

Museon omaa tuotantoa olevat näyttelyt kertovat museon omista tutkimuksista tai esittelevät jäsennellysti museon kokoelmiin tallennettuja asioita tai ilmiöitä. Omaa tuotantoa olevat näyttelyt tuotetaan pääosin museon henkilökunnan voimin ja ne ovat pääsääntöisesti esillä noin vuoden. Tarpeen vaatiessa erikoisnäyttelyitä voidaan tuottaa yhdessä eri tahojen ja toimijoiden kanssa.

Museo voi ottaa näytteille tarkan harkinnan jälkeen myös valmiita ulkopuolisia näyttelyitä, mikäli ne sopivat museon määrittämään linjaan. Kaiken näyttelytoiminnan osalta pyritään sekä laadullisesti korkeatasoiseen että sisällöllisesti rikkaaseen ilmaisuun. Muualta tulevien näyttelyiden tuottajien tulee olla luotettavia tahoja. Museolla on oikeus tarkastaa ja loppukädessä

myös hyväksyä näyttelyn sisältö, sillä vaikka näyttelyn tuottaja olisi ulkopuolinen, niin asiakkaat mieltävät näyttelyt museon toiminnaksi. Ulkopuolisilta näyttelyiden tuottajilta ei peritä näyttelytilasta vuokraa, mutta heille ei myöskään jyvitetä pääsylipputuloja näyttelyn ajalta. Lisäksi museo tarjoaa apua näyttelyn pystytykseen, tiedotukseen ja avajaisiin liittyen. Ulkopuolisten tuottajien kanssa solmitaan aina kirjallinen näyttelysopimus, johon kirjataan ylös tärkeimmät tiedot mm. rakenteista, kustannuksista ja vastuista näyttelyyn liittyen. Lapin maakuntamuseo vakuuttaa ulkopuolelta tulevien näyttelyiden sisällöt ja vastaa usein myös kuljetuskustannuksista (pääosin yhteen suuntaan).

Museon itse tuottamiin näyttelyihin liittyy myös julkaisutoimintaa. Näyttelyjulkaisut voivat esimerkiksi täydentää esillä olevaa näyttelyä tausta-artikkelien, kuvien ja karttojen avulla. On tärkeää huomioida, että näyttelyiden kesto on pisimmillään noin vuoden, mutta julkaisut jäävät yleisön saavutettavaksi pidemmäksi aikaa. Lapin maakuntamuseolla on oma julkaisusarja, jossa myös näyttelyjulkaisut julkaistaan. Usein julkaisut lisätään myös [museon omille verkkosivuille luettavaksi sähköisessä muodossa](#). Jatkossa museo harkitsee julkaisu kerrallaan, onko sitä kannattavaa julkaista painotuotteena vai pelkästään sähköisenä versiona.

Kiertonäyttelyt

Museo voi tuottaa kiertonäyttelyitä sekä omalle toimialueelleen että myös valtakunnalliseen kiertoon. Kiertonäyttelyt voivat olla joko täysin erikseen suunniteltuja kokonaisuuksia tai erikoisnäyttelyistä valittuja erillisiä kierrätettäviä osioita. Kiertonäyttelyiden toteutuksessa käytetään samoja näyttelysuunnittelun periaatteita kuin muissakin näyttelyissä.

Tulevaisuus

Vuosina 2026–2028 museo ottaa suunnitelmissa erityisesti huomioon alkavan perusnäyttelyprosessin. Erikoisnäyttelyiden ja kiertonäyttelyiden aiheet ja aikataulut päätetään vuoden 2025 aikana. Tarkoitus on vuosina 2026–2027 laittaa esille yksi muualta tuleva valmis näyttely sekä museon omaa tuotantoa oleva valokuvanäyttely, joka on aikaisempina vuosina ollut kiertonäyttelynä esillä muualla. Näiden jälkeen museo resurssisyistä tuottaa vain yhden isomman erikoisnäyttelyn, jonka on tarkoitus olla esillä koko lopun perusnäyttelyn suunnittelu- ja rakentamisvaiheen (2027–2030 / 2032 saakka). Tämän jälkeen seuraava erikoisnäyttely tulee olemaan todennäköisesti ulkopuolinen valmis kokonaisuus, jotta perusnäyttelyn valmistumisen jälkeen museon ei tarvitse aloittaa seuraavan erikoisnäyttelyn suunnittelua liian nopeasti.

Verkkonäyttelyt

Verkkonäyttelyt ovat erilaisia digitaalisesti kuratoituja kokonaisuuksia, joiden tekninen toteutus voi vaihdella. Museolla on ollut vain joitakin verkkonäyttelyitä, koska museon näyttelytoiminta on kokonaisuudessaan nähty tärkeäksi painottaa osaksi Arktikumin toimintaa. Tulevina vuosina museo kuitenkin panostaa kokoelmien digitaaliseen saavutettavuuteen Finna.fi -palvelussa, minne on myös tarkoitus suunnitella erilaisia valmiiksi kuratoituja aineistopaketteja opeuskäyttöön.

NÄYTTELYIHIN LIITTYVÄ YLEISÖTYÖ JA MUSEO-OPETUS

Museolla on velvollisuus kehittää kasvatuksellista rooliansa. Vuorovaikutus yhteisön kanssa on oleellinen osa museon kasvatuksellisen roolin toteuttamisessa. Näyttelyiden kautta voidaan kehittää asiakkaiden visuaalista lukutaitoa ja syventää ymmärrystä kulttuuriperinnöstä.

Lapin maakuntamuseon museo-opetuksen lähtökohtana on elinikäinen oppiminen. Tämän mukaan opetusta pyritään monipuolisesti tuottamaan kaikille ikäryhmille.

Päiväkoti-ikäisille ja koululaisille suunnatussa museo-opetuksessa pyritään huomioimaan kulloinkin yleisesti hyväksytyt opetushallituksen opetussuunnitelmat, jolloin museo-opetus tukee kouluissa annettavaa opetusta. Kouluille suunnattu museo-opetus sisältää myös oppimateriaalien suunnittelua ja sen kehittämistä.

Maakuntamuseo järjestää myös luentoja, esitelmiä, erilaisia (koulutus)tapauksia ja työpajoja, joilla ei välttämättä ole selkeitä kasvatuksellisia päämääriä, mutta jotka ovat luonteeltaan sivistäviä ja/tai yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia lisääviä.

Kohderyhmät

Näyttelysuunnittelussa ja näyttelyiden toteuttamisessa on tärkeää vastata kysymykseen *kenelle* näyttelyä tehdään. Näyttelylle voidaan asettaa myös erityisiä esimerkiksi pedagogisia tai muita tavoitteita.

Merkittävä osa kävijöistä käy museossa ilman opasta tai museopedagogia. Tämän vuoksi näyttelysuunnittelussa on jo alkuvaiheessa kiinnitettävä huomiota yleisön ja näyttelyn väliseen suhteeseen.

Arktikum-talon vierailijoista noin 60 prosenttia on ulkomaalaisia. Näyttelytekstit ovat pääosin suomeksi ja englanniksi. Lisäksi Arktikumissa on tarjolla kävijän omalla mobiililaitteella toimiva ääniopastus useilla eri kielillä.

Osallistava toiminta näyttelytyössä

Museon näyttelyssä vierailu on kokonaisvaltainen ja jo sellaisenaan osallistava kokemus, jolla pyritään vahvistamaan kävijän käsitystä kulttuuriperinnöstä ja tukemaan hänen identiteettiään. Osallisuudella vahvistetaan museotoiminnan merkityksellisyyttä alueellaan huomioiden erilaisten ihmisten, ryhmien ja sukupolvien näkemyksiä. Museo voi yhteisöään osallistamalla antaa tilaa esimerkiksi näyttelyiden kautta erilaisten kokemusten ja muistojen jakamiselle.

Opastukset

Museo järjestää opastuksia sekä perus- että erikoisnäyttelyihinsä. Opastukset voivat olla yleisö- tai tilausopastuksia sekä ajoittain myös teemaopastuksia. Opastukset tapahtuvat yleensä näyttelytiloissa, mutta museo tarjoaa tarvittaessa myös muita vaihtoehtoja, esimerkiksi kehittämällä mahdollisuuksien mukaan myös virtuaaliopastuksia. Museon näyttelyiden oppaina toimivat museon opasvalvojat sekä tarvittaessa muu henkilökunta. Tämän lisäksi Arktikumissa näyttelyissä opastavat myös kaupunki- ja freelance-oppaat.

Opastuksilla tutustutaan museon näyttelyihin sekä Arktikum-rakennukseen ja sen arkkitehtuuriin. Opastusten sisältöä räätälöidään myös tilaajan toiveita huomioiden, mikäli se museon näyttelyiden puitteissa on mahdollista. Museon oppaat osaavat kertoa näyttelysisällöistä, hallita opastettavan ryhmän kulkua Arktikumissa sekä huomioida erilaisia asiakasryhmiä.

Museo järjestää yleisöopastuksia näyttelyihinsä kiireisimmän talvisesongin ulkopuolella. Yleisöopastuksia tarjotaan sekä suomeksi että englanniksi.

Museo järjestää opastuksia omiin erikoisnäyttelyihinsä näyttelyn esilläolon aikana. Erikoisnäyttelyihin, joiden tuotannossa museo ei ole ollut mukana, järjestetään opastuksia näyttelyn teemoista ja sisällöstä riippuen. Tällaisiin näyttelyihin pyydetään opastuksia myös näyttelyiden tekijöiltä.

Näyttelyopastukset ovat museon perustoimintaa sekä opasvalvojien keskeinen työnkuva. Museon oppaiden pitämiltä yleisöopastuksilta ei siis peritä erillistä opastusmaksua, vaan opastukset sisältyvät pääsylipun hintaan.

NÄYTTELYTILAT JA TEKNIikka

Museon perusnäyttelyt sijaitsevat Arktikum-talon lasiputken oikealla puolella kahdessa kerroksessa. Lapin maakuntamuseon perusnäyttelyn pinta-ala on 949 neliötä ja erikoisnäyttelytilan pinta-ala 166 neliötä.

Turvallisuus

Lapin maakuntamuseon perusnäyttelyssä ja vaihtuvien näyttelyiden tilassa on tallentava kameravalvonta, minkä lisäksi näyttelytiloissa on henkilöitä valvomassa. Näyttelytiloista löytyy myös ns. datalokkerit, jotka tallentavat tilojen lämpötilan ja kosteuden vaihteluita. Tiloissa pyritään ylläpitämään ilman suhteellinen kosteus ja lämpötila mahdollisimman vakaina. Tällä taataan esillä olevan esineistön säilyvyyttä.

Näyttelyissä kiinnitetään huomiota toimiviin ratkaisuihin niin valaistuksen kuin varsinaisten näyttelyrakenteiden kohdalla. Perusnäyttelyssä esillä oleva esineistö on pääosin museon omista kokoelmista, minkä vuoksi esillepanossa on erityisesti huomioitava mm. vitriinien sulkeminen siten, että asiakkaat eivät pääse esineistöön käsiksi. Vitriinilasit ovat karkaistua turvalasia, eli lasin särkyessä ne eivät pirstoudu vaarallisesti.

Näyttelyiden huolto

Perusnäyttelyitä huolletaan ja siivotaan säännöllisesti pääosin maanantaisin Arktikum-talon ollessa suljettu. Näyttelyiden siivouksessa ja huollossa on mukana kokoelma-amanuessi, opasvalvojat ja tarvittaessa näyttelyamanuessi. Museomestari vastaa tekniikan toimivuudesta. Maanantaiset näyttelyiden huoltopäivät ovat tärkeitä näyttelyn kokonaisvaltaiselle ylläpidolle.

Tekniset ratkaisut

Näyttelyiden tekninen toteutus voi olla joko staattista tai dynaamista. Staattisia elementtejä ovat usein esimerkiksi esineet, tekstit, pienoismallit, valokuvat ja dioraamat. Dynaaminen osuus voi koostua videoista, vuorovaikutteisista elementeistä tai kosketeltavista esineistä.

Lapin maakuntamuseon perusnäyttelyssä on sekä staattisia että dynaamisia kohteita. Dioraamat voivat olla esim. kohtauksia menneestä elämäntavasta tai tapahtumasta (kuten kotaillust-raatio tai markkinadioraama) tai siinä voidaan yhdistellä valokuvia ja malleja (hirvidioraama, karhudioraama). Näyttelyissä on esillä useita kosketusnäyttöjä, joiden ohjelmistot tilataan usein ulkopuolisilta tekijöiltä.

Näyttelyiden suunnitteluun, rakentamiseen ja huoltoon liittyvissä hankinnoissa noudatetaan Rovaniemen kaupungin hankintasopimuksia ja hankinnat kilpailutetaan ohjeistusten mukaan.

Näyttelyprosessi kaaviona:

LIITE

Lapin maakuntamuseo

NÄYTTELYPROSESSI

NÄYTTELYN IDEA

- Aiheen valinta – Näkökulma, tarkoitus
- Määrittely – Aikataulut, resurssit
- Konseptointi – Teemat, sisältökuvaus

SISÄLLÖN TYÖSTÖ

- Käsikirjoitus – Tutkimus, tekstintuotanto
- Aineistovalinnat – Kuvat, esineet yms.
- Tilasuunnitelma – Näyttelyarkkitehtuuri, graafinen ulkoasu

TOTEUTUS

- Tekninen suunnitelma – Rakennepiirrokset
- Tuotanto – Taitto, aineiston valmistelut
- Rakentaminen – Tila, vitriinit, pystytys, tekniikka

YLEISÖTYÖ

- Tiedotus ja markkinointi – Valokuvaukset
- Avajaiset ja esittelyt – Sidosryhmätyö
- Avoinnapito – Huolto, ylläpito
- Yleisötyö – Opastukset, työpajat

PÄÄTTÄ- MINEN

- Näyttelyn dokumentointi – Valokuvaus
- Purku – Myös aineistojen palautukset
- Arviointi – Analysointi, jälkityöt